

Afb. 1. Deze foto toont 'een verzamelkerkhof in de Peel'. Waar precies is onbekend. Het is verleidelijk om te denken dat dit het kerkhof aan de Astenseweg is, gezien het aantal kruisjes en de 'woeste' omgeving.
Collectie Chr. Warnar Asten.

JOS. H. POULS

Joseph (Jos) Hubertus Pouls uit Meijel studeerde kunstgeschiedenis en geschiedenis aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen. Hij doceerde kunst- en cultuurgeschiedenis (1982 tot 2012) aan resp. de Katholieke Leergangen in Sittard, de Fontys Hogeschool voor de Kunsten en de Hogeschool Zuyd en was universitair docent cultuurwetenschappen aan de Open Universiteit (1984 tot 2021). In 2002 promoveerde hij aan de KUN op een onderzoek over de Bisschoppelijke Bouwcommissie van Roermond. Pouls is lokaal en regionaal actief als kunst- en cultuurhistoricus. www.jospouls.nl

Een begraafplaats voor 'ongewenste doden' in Meijel (1946-1950)

Na afloop van de hevige strijd in de herfst van 1944 heerste in Meijel één grote chaos. De meeste bewoners verbleven nog elders, de kerk lag plat en veel huizen en boerderijen waren zwaar beschadigd, afgebrand of verwoest. Wegen waren onbegaanbaar en overal lagen mijnevelden, die na de bevrijding nog tientallen slachtoffers zouden maken.

Afb. 2. Noodbegravingen tussen Meijel en Neerkant.

Een vrijwel vergeten maar prangende herinnering aan de felle gevechten – Meijel werd twee keer bevrijd – waren de tientallen veldgraven van gesneuvelde soldaten in en rondom het dorp. Hoewel soldaten hun doden gewoonlijk probeerden mee te nemen, was dit vanwege de onveilige situatie in de zuidelijke Peel niet mogelijk en werden veel dode militairen ter plekke begraven. Dat gebeurde in boomgaarden, langs boerderijen en burgerwoningen, gewoon langs de weg of midden in het open veld. Deze bijdrage gaat in op de vraag hoe het vergaan is met de Duitse noodgraven in en rond Meijel, meer specifiek over een Duitse begraafplaats die geheel uit de herinnering is verdwenen.

VEEL VELDGRAVEN IN MEIJEL

Hoeveel Duitsers in Meijel in totaal zijn gesneuveld in 1944 kan slechts bij benadering worden vastgesteld. Ruim zestig namen zijn gedocumenteerd, maar het

moeten er veel meer zijn geweest, waarschijnlijk ver over de honderd. Een aantal Duitse doden kwam terecht op een van de 'Heldenfriedhöfe' over de grens zoals in Geldern-Nieuwekerk en Kamp Lintfort, op het grote, tijdelijke kerkhof dat direct na de oorlog in 't Rooth bij Maasbree werd ingericht voor zowel Duitse als geallieerde gesneuvelden, en uiteindelijk vooral op het grote Duitse kerkhof in Venray-Ysselsteyn.

Halverwege november 1944, toen de Duitsers definitief uit Meijel waren vertrokken, telde het dorp zo'n dertig Duitse veldgraven. Die lagen zowel in de kern als in de buitengebieden. Het is zeker niet uitgesloten dat er momenteel nog steeds ergens in Meijel Duitsers begraven liggen, simpelweg omdat we het niet weten. Indien mogelijk werden de in allerijl aangelegde veldgraven voorzien van een eenvoudig kruis, soms met de naam en rang van de soldaat erop. Bovenop het kruis kwam meestal nog de helm van de

dode. De graven waren gewoonlijk ondiep, variërend van een halve meter tot slechts enkele decimeters. In enkele gevallen werden ze vergeten omdat de plekken na een aantal maanden waren overwoekerd door onkruid en niet meer werden herkend in een omgeving die na de strijd sowieso vol zat met kraters en kuilen.¹

OPROEP VAN BURGEMEESTER SANDERS

Ruim een jaar nadat Meijel weer tot leven en ook enigszins op orde was gekomen, stuurde burgemeester Lins Sanders brieven over de vele veldgraven in zijn gemeente naar het *Departement van Oorlog* en de *Dienst Identificatie en Berging*, respectievelijk op 11 februari en 1 april 1946. Sanders verzocht om de in Meijel rustende militairen – zowel geallieerde als Duitse soldaten – zo snel als mogelijk op te graven en op een centrale plek opnieuw ter aarde te bestellen, dit vanwege de risico's voor

Afb. 3. Twee zwaarbewapende Duitse soldaten in de Meijelse Molenstraat. Ze zouden enkele uren later sneuvelen. Hun namen zijn onbekend. Mogelijk hebben beiden op het kerkhof aan de Astenseweg gelegen en rusten ze nu in Ysselsteyn.

de hygiëne en ook omdat ze soms letterlijk in de weg lagen. Een aantal lijken bevond zich vlak onder het maaiveld en lag zich in de bebouwde kom bij waterputten. Sanders had vooral zorgen over drie lijken in de tuin van Kerkstraat A42, die 'zeer dringend opgegraven zouden moeten worden' (het betrof Johann Hummer, Paul Stephan en Hans Bock; zie verderop in dit artikel). Op zijn eerste brief ontving Sanders geen reactie, maar op de tweede volgde de toezegging dat spoedig exhumatie zou plaatsvinden.

Afb. 4. Hier zien we het enige 'gezicht' van de Duitsers die op het kerkhof aan de Astenseweg hebben gelegen: Hans Diepold, officier van een tankdivisie, van beroep schoenmaker en verder muzikant uit het Beierse dorpje Hohenfels. Hij was de oudste dode van het kerkhofje.

HERBEGRAVING LANGS DE ASTENSEWEG

En inderdaad, al in de week van 13 tot 18 mei kwam een ploeg van de *Dienst Identificatie en Berging* naar Meijel. Die groef onder anderen 23 Duitse soldaten op. Van elk lijk werd door de dienst een nauwkeurig verslag gemaakt van hetgeen men in het veldgraf aantroef, zoals kledingrestanten, persoonlijke zaken, lengte van de botten en schedel inclusief aanwezige 'beschadigingen'; verder de geschatte totaallengte, kleur van het haar en vooral veel info over het gebit. Elk detail kon immers cruciaal zijn voor de identificatie. In sommige kleding zat nog munitie (handgranaten).

Het grote probleem voor de dienst was dat het voor militairen gangbare identiteitsplaatje of een naam op het kruis van het veldgraf meestal ontbraken en de opgegraven lijken in een vergaande staat van ontbinding verkeerden. Zelfs een houten kruisje ontbrak in veel gevallen. Hetzelfde geldt voor persoonlijke voorwerpen. Daarom kon in 1946 slechts van zes van deze 23 militairen de naam worden vastgesteld.

Vervolgens werden de doden herbegraven in nieuwe houten kisten van de plaatselijke timmerman Tjeu Coumans. Dat gebeurde op een kleine begraafplaats die links langs de Astenseweg ter hoogte van de Nederweerderdijk werd ingericht. De naam 'kerkhof' suggereert overigens meer dan feitelijk was te zien, want het betrof een stukje woeste grond waar de doden in

enkele rijen in de grond werden gestopt en verder nauwelijks sprake was van afbakening noch van enige vorm van 'aankleding'. De begraafplaats viel in elk geval nauwelijks op. Omdat de Duitsers na de oorlog logischerwijs niet geliefd waren, had de gemeente een afgelegen en weinig opvallende plek uitgezocht helemaal buiten het dorp. De grond was er zanderig en slecht zodat ook de Meijelse boeren er geen aanstoot aan konden nemen. Vergelijken met de geallieerde slachtoffers, die duidelijk meer aandacht kregen, kwamen de Duitse doden er in elk geval bekaaid van af...

De kosten van de 23 Duitse kisten (mei 1946) werden door Sanders gedeclareerd bij de Dienst Identificatie en Berging; Coumans ontving voor de kisten f 840 en Martinus Verstappen (Krémmer) kreeg voor het transport van de stoffelijke overschotten met zijn paardenkar naar de Astenseweg f 47,25. De betaling liet overigens vijf maanden op zich wachten...

INSPECTIE VAN DE VELDGRAVEN

Enkele maanden later, op 22 juli 1946, kwam het Ministerie van Oorlog naar Meijel om te controleren of de noodgraven mooi werden verzorgd. De inspecteurs constateerden tot hun spijt dat ze niet of 'zeer sober' werden onderhouden. Dat gold niet alleen voor de Duitse maar – opvallend genoeg – ook voor sommige geallieerde graven, zoals dat van de Schot David McKellar in de tuin van het kloos-

ter. Aan de Heldensedijk lagen twee graven die waren overwoekerd en voorzien van verweerde kruisen, en ook op de drie graven aan de Berkenhag groeide het onkruid welig. Het ministerie gaf nauwkeurig aan hoe de graven dienden te worden onderhouden en gemarkeerd. Ook gingen de inspecteurs langs bij de Duitse begraafplaats aan de Astenseweg; dringend werd geadviseerd om het te voorzien van een fors, zwartgelakt kruis met daarop in witte letters de namen van de zes met naam bekende militairen; daaronder moest dan worden vermeld '17 onbekende Duitse soldaten'. De kosten hiervoor konden worden gedeclareerd bij het Rijk.

DE DUITSE DODEN VAN DE ASTENSEWEG

Wie lagen er nu op de Duitse begraafplaats? Dankzij nader onderzoek zijn inmiddels vrijwel allen geïdentificeerd. Onder de 23 doden bevonden zich acht tieners. De jongste was de zeventienjarige Hans Donth; verder lagen er drie achttienjarigen en vier negentienjarigen. De oudste militair was de 39-jarige Johann (Hans) Diepold. De anderen waren vooral twintigers. Allen waren gesneuveld in de heftige oorlogsmaanden oktober en november 1944. Twee van die tienersoldaten, Gerhard Patzak en genoemde Hans Donth, kwamen uit hetzelfde dorp, namelijk Ober-Rochlitz (nu Tsjechië, destijds Sudeten-Duitsland). Eén van hen, Ernst

Afb. 5. Tijdelijke militaire begraafplaats in 't Rooth bij Maasbree. Collectie PeelenMaasnet.

Schulz, was een *Junker* (hij had de militaire elite-opleiding van de SS gevolgd) en kwam uit Stettin (nu de Poolse grensstad *Szczecin*). Gezien zijn rang is het aannemelijk dat bij hem sprake is geweest van een patriotische, mogelijk zelfs nazistische overtuiging. Bij de andere gesneuvelden gaat het waarschijnlijk om soldaten die verplicht naar Nederland waren gestuurd wellicht nog in de overtuiging dat ze voor een goede zaak vchten. Voor zover valt na te gaan, waren het qua herkomst vrijwel allemaal 'gewone' jongens en mannen, afkomstig uit alle delen van Duitsland, met de nadruk op oostelijk Duitsland en Beieren.

Deze laatste inschatting sluit aan bij diverse getuigenissen van Meijelse mensen uit 2019 over 'de aard' van de Duitse soldaten. Het waren 'gewone mensen die met de Meijelse mensen hun zorgen en verdriet deelden', aldus Jan Stultiëns. Een andere in 2019 ook vaak gehoorde opmerking luidde: 'Eigenlijk waren ze even goed (of slecht) als de Engelse soldaten, het maakte niet veel uit'.²

De grootste aandacht trekken natuurlijk de acht tienersoldaten. Wie waren deze jongens? Bij het vormen van een beeld van hen moet je onwillekeurig denken aan een herinnering van Anneke van Lier uit 2019.³ Ze vertelt over een jong, Duits soldaatje met paardenkar, die was verdwaald op de

Afb. 6. Duitse begraafplaats in Ysselsteyn, met op de voorste rij de militairen die afkomstig zijn van het tijdelijke kerkhof in Meijel. Foto: auteur.

Steenoven en in paniek op zoek was naar zijn kompanen. Dat beeld was ze nooit vergeten. Onder de Duitse doden op het kerkhof bevond zich de jonge Hans Donth, gesneuveld rond de Nederweerdterdijk op 27 oktober 1944, de dag van de Duitse tegenaanval. Zou hij misschien het soldaatje van Anneke van Lier zijn geweest?

De volgende militairen lagen op de Duitse begraafplaats van de Astenseweg:⁴

- Hans Antes, 28-10-1914 – 5-11-1944, uit Siegelbach-Kaiserslautern, *Feldwebel*, 30 jaar.
- Friedrich Bickel, 30-9-1918 – 8-10-1944, uit Augsburg, *Fähnrich*, in 1960 geïdentificeerd (voorheen ‘onbekende soldaat’), 26 jaar.
- Hans Bock, 21-12-1925 – 4-11-1944, *Soldat*, veldgraf Kerkstraat A43; hij lag in mei 1946 al op het katholieke kerkhof bij de verwoeste kerk begraven, 18 jaar.
- Johann (Hans) Diepold, 13-4-1905 – 5-11-1944, uit Hohenfels, schoenmaker en muzikant, gehuwd, onderofficier, *Panzergrenadier*, veldgraf Molenstraat A119, 39 jaar.
- Hans (Walter) Donth, 6-11-1926 – 27-10-1944, uit Ober-Rochlitz
- Hoheneibe (nu Tsjechië), *Jäger Schtz.*, veldgraf Nederweerdterdijk (500 m ten westen van Meijel), 17 jaar.
- Franz Graf, 4-6-1906 – 28-10-1944, officier, uit Nürnberg, *Fallschirmjäger*, oorspronkelijke veldgraf: Heldensedijk B131 Meijel, 38 jaar.
- Günther Hilprich, 7-3-1926 – 5-11-1944, *Soldat*, *Panzergrenadier*, veldgraf Stoep of Riool 102 (erf N. Verstappen), 18 jaar; dit is waarschijnlijk de in de eerste verslagen genoemde Johann Heinrich Günther; Hilprich ontbreekt op de lijsten van 1946 en 1950.
- Johann Hummer, 10-2-1920 – 7-11-1944, *Fallschirmjäger* of *Feldwebel*, veldgraf: Kerkstraat A43, hij lag op het katholieke kerkhof, 24 jaar.
- Willy Krebs, 11-7-1911 – 2-11-1944, *Obergefreiter*, uit Frankfurt/Main, 33 jaar.
- Heinz Nestler, 22-11-1925 – 20-10-1944, uit Sörnewitz, veldgraf Hoek C4 (erf C. Jansen), in 1949 werd zijn naam achterhaald, 18 jaar.
- Gerhard Patzak, 28-12-1924 – 1-11-1944, uit Ober-Rochlitz Hoheneibe (nu Tsjechië), *Gefreiter*, in 1960 heridentificatie in Ysselsteyn, 19 jaar.
- Franz Pauli, 7-11-1919 – nov 1944, uit Ficht, *Uffz.*, veldgraf Katsberg, in 1949 werd zijn naam achterhaald, 24/25 jaar.
- Ernst Schulz, 16-11-1923 – 27-9-1944, *Junker*, SS'er, uit Stettin; veldgraf Dorpsstraat A52 op bouwland van F. Kupers, links van de Kurversweg, 20 jaar.
- Paul Stephan, 18-4-1924 – 4-11-1944, *Gefreiter*, uit Paulushofen; veldgraf Kerkstraat A43; hij lag op het katholieke kerkhof bij de verwoeste kerk, 20 jaar.
- Heinz Reichelt, 12-4-1925 – 27-10-1944, uit Görlitz, in 1949 werd zijn naam achterhaald; veldgraf achter woonwagenkampje Astenseweg, 19 jaar.
- Wilhelm Tappert, 10-5-1921 – 6-10-1944, *Fähnrich*, in 1960 geïdentificeerd, 23 jaar.
- Hans Walter, +27-11-1944, *Fallschirmjäger*, leeftijd en verdere achtergronden onbekend.
- Gerhard Scherix, 13-11-1925 – 17-11-1944, *Gefreiter*, uit Essen, 19 jaar.
- Erich Wilke, 30-6-1914 – 5-11-1944, *Feldwebel*; in 1959 geïdentificeerd, 30 jaar.

- Kurt Schäfer, 28-1-1920 – 12-11-1944, *Obergreifer*, veldgraf Molenpeel, 24 jaar.
- Erhard Schefczyk, 25-10-1925 – 5-11-1944, uit Hindenburg, gesneuveld in Neerkant, 19 jaar.
- Onbekende soldaat, gesneuveld in Meijel en begraven op kerkhof Astenseweg.
- Onbekende soldaat, gesneuveld in Meijel en begraven op kerkhof Astenseweg.

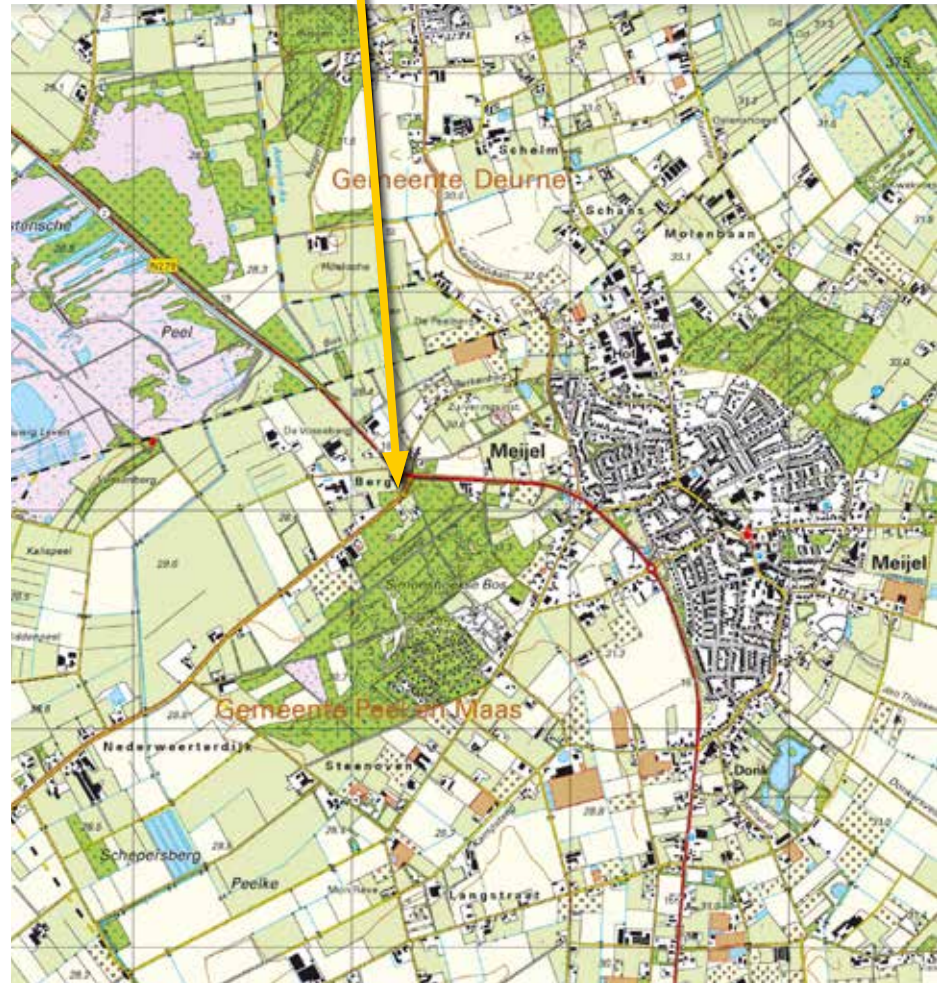
IN 1950 NAAR YSSELSTEYN

In 1946 werd de grote Duitse begraafplaats op de Paardekop in Venray-Ysselsteyn in gebruik genomen. Alle dode Duitse militairen uit Nederland zouden hier komen te liggen. Het werd een enorme, eenzaam gelegen plek voor tienduizenden 'ongewenste doden'. Vanuit alle hoeken van het land werden Duitse gesneuvelden hiernaartoe gebracht, uiteindelijk meer dan 32.000.

Omdat 'Meijel' vreesde dat de kleine begraafplaats langs de Astenseweg vergeeten zou worden, stuurde burgemeester Sanders op 15 maart 1950 een 'porbrief' naar Den Haag. Met succes, want al op 29 en 30 maart 1950 werden de 23 Duitsers ter plekke opgegraven en met vrachtauto's overgebracht naar Ysselsteyn, waar ze naast elkaar werden bijgezet in rij 9, rechts voorbij de ingangspoort. Op dat moment waren de meesten nog steeds 'onbekend' en kregen ze 'nummers'. Tussen 1946 en 1950 waren nog enkele stoffelijke overschotten geïdentificeerd (o.a. die van Walter, Nestler, Pauli en Reichelt). Vreemd en in elk geval onjuist is daarom dat Sanders op 16 maart 1950 schreef dat van de 23 slechts zeven soldaten waren geïdentificeerd, het waren er inmiddels meer dan tien. Bij de overbrenging werden opnieuw uitvoerige rapporten opgemaakt, onder andere met de vermelding van de oriëntatie van het hoofd en wederom met veel aandacht voor de gebitten, botten en kleding. Op dit moment zijn van de 23 soldaten er nog twee 'onbekend'.

DE LOCATIE VAN HET DUITSE KERKHOF

Opvallend is dat oudere Meijelsen vrijwel nooit hebben gepraat over het Duitse kerkhofje en de plek waar het heeft gelegen. Het is vrijwel geheel weggedrukt uit de lokale oorlogsherinnering. Archiefbronnen maken ook geen duidelijke melding van de locatie, waardoor terug-

Afb. 7. De locatie van de tijdelijke, Duitse begraafplaats langs de Astenseweg.

gevallen moest worden op enkele voormalige buurtbewoners die nog leven. Uiteindelijk kon de plek van het kerkhofje vrijwel exact worden achterhaald. Het lag in de directe omgeving van de kruising Astenseweg-Nederweertdijk, waarschijnlijk op de plek waar nu enkele bomen, wat struiken en een hoge gsm-mast staan.

Mogelijk is ook dat het tien meter in de richting van Meijel heeft gelegen, op de plek van de huidige afslag naar Nederweert. Door latere reconstructie en weg aanpassingen is de situatie behoorlijk veranderd ten opzichte van 1946, wat een exacte plaatsbepaling lastig maakt. Eén zegsman (Jan Stultiëns, 89 jaar oud, meent zich nog een tweede Duits kerkhof te herinneren, gelegen op enkele honderden meters van het andere in de richting van Meijel en op ca. 50 meter afstand van de Astenseweg. Bronnen ter bevestiging van deze begraafplaats konden echter niet worden gevonden. De bedoeling is om de bijzondere plek te voorzien van een infobord om aldus een wrang en pijnlijk aspect van het lokale oorlogsverleden levend te houden. 🍷

BRONNEN

- Archief gemeente Peel en Maas: Archief voormalige gemeente Meijel 1943-1995, inv.nr. 1.776, Dossier Geallieerde en Duitse graven in Meijel 1944-1946.
- Nationaal Archief Den Haag, Archief Het Nederlandse Rode Kruis – Gravedienst (2.19.316), inv.nrs. 14, 25, 36, 64, 128, 412, 692 en 910.
- Stichting Oorlogsslachtoffers in Deurne, met dank aan Richard Scholtissen voor zijn selectie van 'Meijelse Duitsers'.
- Jos Pouls en Herman Cromptvoets, *Meijel in de oorlogsjaren 1940-1945* (Meijel 1981).
- Jos Pouls, *Meijel en de Tweede Wereldoorlog. De laatste ooggetuigen* (Meijel 2019). Gesprekken met Jan Stultiëns (geb. 1933; verslag Herman Cromptvoets) en Jo Stultiëns (geb. 1938; verslag Nelly Rongen) in de periode maart-mei 2022.

NOTEN

- 1 Zo zijn een aantal jaren geleden bij de bouw van de Rabobank aan het Kerkveld de restanten gevonden van een Duitse militair. Deze werden destijds zonder pardon afgevoerd om de bouw niet op te houden, achteraf tot enorme spijt van de persoon – de brandweercommandant – die dit had kunnen tegenhouden. Op dit moment zou dit waarschijnlijk niet meer gebeuren.
- 2 Jos Pouls, *Meijel en de Tweede Wereldoorlog. De laatste ooggetuigen*, 96-99.
- 3 Ibidem, 96.
- 4 De laatste zes namen zijn aangereikt door Jan Heemels van de Duitse Oorlogsbegraafplaats in Ysselsteyn, waarvoor mijn dank.